

Φιόντορ Ντοστογιέφσκι

Ο ΜΕΓΑΣ ΙΕΡΟΕΞΕΤΑΣΤΗΣ
-
ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΔΑΧΕΣ
ΤΟΥ ΣΤΑΡΕΤΣ ΖΩΣΙΜΑ
-
Η ΚΑΝΑ ΤΗΣ ΓΑΛΙΛΑΙΑΣ

Μετάφραση
Χρύσανθος Χρυσάνθου

Επιμέλεια - Επίμετρο
Σταύρος Σ. Φωτίου

Εκδόσεις Αρμός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σταύρος Σ. Φωτίου
ΠΡΟΛΟΓΟΣ
[9]

Φιόντορ Ντοστογιέφσκι
Ο ΜΕΓΑΣ ΙΕΡΟΕΞΕΤΑΣΤΗΣ
[17]

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΔΑΧΕΣ
ΤΟΥ ΣΤΑΡΕΤΣ ΖΩΣΙΜΑ
[46]

Η ΚΑΝΑ ΤΗΣ ΓΑΛΙΛΑΙΑΣ
[77]

Σταύρος Σ. Φωτίου
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗΣ
[87]

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τρία κεφάλαια, με υπόδειξη του ίδιου του συγγραφέα, αποτελούν την καρδιά του μυθιστορήματος του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι *Αδελφοί Καραμάζοφ*. Το πρώτο έχει τίτλο «Ο Μέγας Ιεροεξεταστής» και το δεύτερο «Από τις συζητήσεις και τις διδαχές του Στάρετς Ζωσιμά». Στο πρώτο ο Ντοστογιέφσκι παραθέτει την αθεϊστική εκδοχή για τη ζωή και στο δεύτερο την ορθόδοξη χριστιανική. Το τρίτο κεφάλαιο έχει τίτλο «Η Κανά της Γαλιλαίας» και περιγράφει την πνευματική αναγέννηση και την έξοδο στον κόσμο προς κατάθεση ζείδωρης μαρτυρίας του πρωταγωνιστή του έργου Αλιόσα Καραμάζοφ. Έτσι, στην ανά χείρας έκδοση προσφέρονται και τα τρία αυτά κεφάλαια.

Στην πρώτη δημοσίευση του μυθιστορήματος, το κεφάλαιο «Ο Μέγας Ιεροεξεταστής» δεν χωρίστηκε σε παραγράφους, σε αντίθεση με το χειρόγραφο που απέστειλε ο Ντοστογιέφσκι. Τούτο προκάλεσε τη διαμαρτυρία του

συγγραφέα προς τον εκδότη. Σε επιστολή του, ημερομηνίας 7/19 Αυγούστου 1879, προς τον εκδότη, γράφει: «Θα σας ήμουν επίσης πολύ υποχρεωμένος εάν κρατούσατε όλες τις διαιρέσεις στα κεφάλαια και τα υποκεφάλαια όπως ακριβώς τις έχω κάνει εγώ. Έχω εισαγάγει στο μυθιστόρημα κάτι που υποτίθεται ότι είναι χειρόγραφο κάποιου άλλου (τις Σημειώσεις του Αλεξέι Καραμάζοφ) και είναι προφανές ότι το συγκεκριμένο χειρόγραφο έχει χωριστεί από τον Αλεξέι Καραμάζοφ με τον δικό του τρόπο. Εδώ θα κάνω μια διαμαρτυρία: στο τεύχος Ιουνίου, στο κεφάλαιο “Ο Μέγας Ιεροεξεταστής”, όχι μόνο δεν σεβαστήκατε τις διαιρέσεις μου, αλλά είχατε ακόμη και δέκα συνεχόμενες σελίδες δίχως ούτε μία παράγραφο. Αυτό μου προξένησε μεγάλη στενοχώρια και σας υποβάλλω ένα έντονο παράπονο».¹ Στην παρούσα έκδοση χώρισα το σχετικό κείμενο σε παραγράφους κατ’ αντιστοιχία με το νόημα, όσο αυτό είναι δυνατό. Παρέθεσα, επίσης, τα βιβλικά χωρία στα οποία παραπέμπουν ή εξυπονοούν τα κείμενα.²

Κάθε ανάγνωση του αριστουργήματος *Αδελφοί Καραμάζοφ* συνιστά άσκηση σε μεγάλες υπαρξιακές απορίες και, συνάμα, σπουδή σε ουσιώδεις απαντήσεις τους. Ο Ντοστογιέφσκι παρουσιάζει τους ήρωές του να αναμετρώ-

1. Fyodor Dostoevsky, *Selected letters*, ed. by Joseph Frank - David I. Goldstein, New Brunswick: Rutgers University Press, 1987, 478.

2. Βλ. Victor Terras, *A Karamazov companion*, Madison: The University of Wisconsin Press, 1981, 231-236, 255-261, 273-275· Fyodor Dostoevsky, *The Brother Karamazov*, trans. by Richard Pevear - Larissa Volokhonsky, San Francisco: North Point Press, 1990, 786-789.

νται με τα πρώτιστα ερωτήματα: υπάρχει Θεός, και αν ναι, ποια η σχέση του με τον άνθρωπο; Πώς αληθεύει ο άνθρωπος, η κοινωνία, η ζωή, η ελευθερία, η αγάπη, ο έρωτας; Γιατί υπάρχει η αντιμαχία, η δυστυχία, ο θάνατος, ο ερωτισμός, η αποξένωση, ο μηδενισμός; Μπορεί να βιωθεί πληρότητα ζωής και να νικηθεί το εφήμερο; Πότε και πώς ο άνθρωπος γίνεται συνανθρώπινος και μεταμορφώνει αντίστοιχα τον κόσμο; Ή, πότε και πώς επιτρέπει «στο θαύμα, το μυστήριο και το κύρος» να τον υποδουλώνουν σε ορατούς ή αόρατους καθοδηγητές και συστήματα, υποβιβάζοντάς τον σε μικράνθρωπο με μικροσυνείδηση εγκλωβισμένο στον μικρόκοσμό του;

Με απaráμιλλο τρόπο ο Ντοστογιέφσκι προβάλλει τους σχετικούς προβληματισμούς και καταδεικνύει τις ουσιώδεις συνέπειές τους σε κάθε έκφραση του βίου. Στην ελευθερία του αναγνώστη επαφίεται η οποιαδήποτε επιλογή. Με επίγνωση του τι αυτή συνεπάγεται για τον ίδιο και τους συνανθρώπους του.

ΛΑΡΝΑΚΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2025

ΣΤΑΥΡΟΣ Σ. ΦΩΤΙΟΥ

Αφιερώνω τη μετάφραση αυτή
στη μνήμη του αγαπημένου φίλου κι αδελφού,
συμφοιτητή στη Σχολή Δημοσιογραφίας
του Κρατικού Πανεπιστημίου του Λένινγκραντ
(νυν Αγίας Πετρούπολης,
της πόλης του Πούσκιν, του Ντοστογιέφσκι
και άλλων Ρώσων κλασικών
της παγκόσμιας λογοτεχνίας),

Δημήτρη Μιχαλακάκου
(1960-2020)

από τη Σπάρτη,
δημοσιογράφου και κατοίκου Λεμεσού
μέχρι τον αδόκητο θάνατό του.

Χρύσανθος Χρυσάνθου

Φιόντορ Ντοστογιέφσκι

Ο ΜΕΓΑΣ ΙΕΡΟΕΞΕΤΑΣΤΗΣ

-

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΔΑΧΕΣ
ΤΟΥ ΣΤΑΡΕΤΣ ΖΩΣΙΜΑ

-

Η ΚΑΝΑ ΤΗΣ ΓΑΛΙΛΑΙΑΣ

Μετάφραση Χρύσανθος Χρυσάνθου

[ΟΙ ΠΕΙΡΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΟ]

Κατά Ματθαίον ευαγγέλιο 4:1-11

1 Τότε ο Ιησούς οδηγήθηκε από το Πνεύμα στην έρημο για να αντιμετωπίσει τους πειρασμούς του διαβόλου. 2 Σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες δεν έφαγε τίποτε ο Ιησούς· ύστερα όμως πείνασε.

3 Τότε εμφανίστηκε αυτός που βάζει σε πειρασμό τους ανθρώπους και του είπε: «Αν είσαι Υιός του Θεού, πες να γίνουν αυτές οι πέτρες ψωμιά». 4 Ο Ιησούς όμως του αποκρίθηκε: «Ο άνθρωπος, λέει η Γραφή, δε ζει μόνο με ψωμί, αλλά με κάθε λόγο που βγαίνει από το στόμα του Θεού».

5 Ύστερα τον οδήγησε ο διάβολος στην άγια πόλη, την Ιερουσαλήμ, και τον έστησε στο πιο ψηλό μέρος του ναού 6 και του είπε: «Αν είσαι Υιός του Θεού, πέσε κάτω· γιατί η Γραφή λέει: Θα δώσει εντολή

για σένα στους αγγέλους του και θα σε σηκώσουν στα χέρια τους, για να μη σκοντάψει σε πέτρα το πόδι σου». 7 Μα ο Ιησούς του είπε: «Αλλού όμως λέει η Γραφή: δεν πρέπει να βάλεις σε δοκιμασία τον Κύριο, τον Θεό σου».

8 Πάλι τον οδήγησε ο διάβολος σ' ένα πολύ ψηλό βουνό και του έδειξε όλα του κόσμου τα βασίλεια και τη λαμπρότητά τους. 9 Ύστερα του είπε: «Όλα αυτά θα σου τα δώσω, αν πέσεις και με προσκυνήσεις». 10 Ο Ιησούς όμως του απάντησε: «Φύγε από μπροστά μου, σατανά! Η Γραφή το λέει καθαρά: μόνο τον Κύριο τον Θεό σου θα προσκυνάς και μόνο αυτόν θα λατρεύεις».

11 Τότε ο διάβολος άφησε τον Ιησού, και άγγελοι Θεού ήρθαν και τον υπηρετούσαν.

(Όλες οι μεταφράσεις αποσπασμάτων από την Αγία Γραφή είναι από τη μετάφραση της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας).

Ο ΜΕΓΑΣ ΙΕΡΟΕΞΕΤΑΣΤΗΣ

«**Ε**ίσ' εσύ; Εσύ; Μην απαντάς, σώπαινε. Αλλά τι θα μπορούσες να πεις; Ξέρω πολύ καλά τι θα πεις. Ναι, είσαι εσύ και δεν έχεις κανένα δικαίωμα να προσθέσεις κάτι άλλο σ' όσα είχες πει προηγουμένως. Γιατί ήρθες να μας αναστατώσεις; Ήρθες να μας αναστατώσεις και το ξέρεις από μόνος σου αυτό πολύ καλά. Αντιλαμβάνεσαι όμως τι θα γίνει αύριο; Δεν ξέρω ποιος είσαι, κι ούτε θέλω να ξέρω. Είτε εσύ είσαι είτε απλώς ένα ομοίωμά σου, αύριο θα σε καταδικάσω και θα σε κάψω στην πυρά, σαν τον χειρότερο από τους αιρετικούς. Κι αυτός ο ίδιος ο λαός, ο οποίος σήμερα σου φιλούσε τα πόδια, αύριο με το πρώτο μου νεύμα θα σπεύσει να ρίξει κι άλλα κάρβουνα στη φωτιά. Το αντιλαμβάνεσαι αυτό; Ναι, μπορεί και να το αντιλαμβάνεσαι.»

Έχεις άραγε το δικαίωμα να μας αποκαλύψεις έστω και ένα μυστικό εκείνου του κόσμου, από τον οποίο ήρθες εδώ; Όχι, δεν έχεις τέτοιο δικαίωμα, για να μην προστεθεί οτιδήποτε άλλο σ' όλα εκείνα που ήδη έχουν λεχθεί, αλλά και για να αφαιρεθεί απ' τους ανθρώπους η ελευθερία, που τόσο υπερασπίστηκες όταν βρισκόσουν στη γη. Όλ' αυτά που και πάλι διακηρύττεις, θα ανανεώσουν την ελευθερία της πίστης των ανθρώπων, γιατί θα εμφανιστεί σαν θαύμα. Κι η ελευθερία της πίστης τους σε σένα είναι το πιο πολύτιμο πράγμα από τότε, χίλια πεντακόσια χρόνια πριν. Άραγε δεν είσαι εσύ που έλεγες τότε: "Θέλω να σας κάνω ελεύθερους".¹ Να, λοιπόν, που τώρα είδες αυτούς τους "ελεύθερους" ανθρώπους. Ναι, αυτή η υπόθεση μας στοίχισε πολύ ακριβά, αλλά εμείς θα φέρουμε σε πέρας το έργο αυτό εις το όνομά σου. Δεκαπέντε αιώνες υποφέραμε μ' αυτή την ελευθερία, αλλά πάει πια αυτό, τελείωσε, και τελείωσε για τα καλά. Δεν το πιστεύεις ότι τελείωσε μια και καλή; Με κοιτάξεις χαλαρά και δεν καταδέχεσαι ούτε ν' αγανακτήσεις; Γνώριζε, όμως, ότι τώρα περισσότερο από ποτέ οι άνθρωποι αυτοί είναι καθόλα ελεύθεροι, κι

1. «Τότε ο Ιησούς είπε στους Ιουδαίους που είχαν πιστέψει σ' αυτόν: "Αν εσείς αποδειχθείτε υπάκουοι στον λόγο μου, τότε θα είστε πραγματικά μαθητές μου και θα γνωρίσετε την αλήθεια, και η αλήθεια θα σας ελευθερώσει". (...) Αν, λοιπόν, σας ελευθερώσει ο Υιός, τότε θα είστε πραγματικά ελεύθεροι». *Ιω.* 8:31,36.

όμως είναι αυτοί οι ίδιοι που φέρανε την ελευθερία τους και υποτακτικά την απόθεσαν μπροστά στα πόδια μας. Αλλά εμείς το κάναμε αυτό. Εσύ μια τέτοια ελευθερία άραγε επιθυμούσες;

Γιατί τώρα για πρώτη φορά μπορούμε να σκεφτούμε για την ευτυχία των ανθρώπων. Ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος επαναστάτης. Άραγε οι επαναστάτες μπορούν να 'ναι ευτυχισμένοι; Σε προειδοποίησαν, δεν σου έλειψαν οι προειδοποιήσεις και οι υποδείξεις, αλλά εσύ δεν εισάκουσες τις προειδοποιήσεις. Απέριψε τον μοναδικό τρόπο, με τον οποίο θα μπορούσες να κάνεις τους ανθρώπους ευτυχισμένους. Ευτυχώς που αναχωρώντας άφησες το έργο αυτό σε 'μας. Το υποσχέθηκες και το επιβεβαίωσες με τα λόγια σου ότι μας έδωσες το δικαίωμα να δένουμε και να λύνουμε.² Και βέβαια δεν μπορείς ούτε που να το σκεφτείς να μας αναιρέσεις τώρα αυτό το δικαίωμα. Γιατί ήρθες, λοιπόν, να μας αναστατώσεις;

Το τρομερό και έξυπνο πνεύμα, το πνεύμα της αυτοκαταστροφής και της ανυπαρξίας, το μέγα πνεύμα σου μίλησε στην έρημο. Μας μετέφερε, μέσω των γρα-

2. «Θα σου δώσω τα κλειδιά που ανοίγουν την πόρτα της βασιλείας των ουρανών, και ό,τι κρατήσεις ασυγχώρητο στη γη θα είναι ασυγχώρητο και στους ουρανούς· και ό,τι συγχωρήσεις στη γη θα είναι συγχωρημένο και στους ουρανούς». *Ματθ.* 16:19.